

**REFLECTIONS ON THE MYTHOLOGICAL REFLECTIONS IN THE FIRST
VOLUME OF POEMS OF ANA BLANDIANA**

Anamaria Dobrescu (Popa), PhD Student, "Petru Maior" University of Tîgu Mureş

*Abstract: Considering the fact that the myth is the oldest cultural human manifestation, the implicit and the explicit element of any cultural act, we consider that the literary work of an eminently cultural personality as Ana Blandiana cannot be completely understood and perceived without revealing its mythological dimensions. The fact that the poet appeared and developed her literary personality in the '60s and '70s, a period characterised by the reinterpretation of the myths, makes this hermeneutic approach even more justified. Therefore, we will hereby try to reveal and outline the mythological references from her very first volume of poems, **The First Person Plural**, 1964. The references, mostly implicit, emerge from the classical Greek-Latin mythological substrate, of a pagan, often pantheistic, nature. We will analyze the literary motifs of mythological origin like: the mirror, the chant, the incantation, the bow (Artemis), the waiting for the lover (Penelope), the crops (Demeter), the satyrs, the Dionysian dance, the sleep etc.*

Keywords: myth, symbol, Ana Blandiana, The First Person Plural

Omul a fost, este și va fi o ființa... culturală, mereu preocupată de autodefinire, al cărui univers interior conservă, într-o formă simbolică, esențializată și codificată, toate experiențele culturale anterioare. Iar formula de perpetuare, de un neașteptat succes prin simplitatea sa formală și complexitatea sa ideatică, s-a dovedit (științific!) a fi *mitul*. De aceea, pentru oamenii pasionați de cultură, de cunoașterea atât a universului interior, cât și a celui exterior, drumul spre esență, spre plenitudine și frumusețe trece inevitabil prin mit.

Un astfel de om s-a dovedit a fi Ana Blandiana. Omul și poetul Ana Blandiana. Artistul și cetățeanul Ana Blandiana. Femeia și gânditorul Ana Blandiana. Și așa am putea continua, căci personalitatea ei a dezvăluit de-a lungul timpului fațete multiple al căror numitor comun rămâne Ființa însetată nesfârșit de cunoaștere, descoperire, redefinire, re-creare. Acest fapt a fost confirmat în 1982, când i s-a decernat, la Viena, premiul internațional Gottfried von Herder, ca semn al "*prețuirii față de opera sa poetică și eseistică, ce reprezintă o meditație profundă asupra creației și asupra ființei omenești și care, refuzând atât biografismul, cât și artificialitatea, consacră poezia ca mit creator*". Ana Blandiana poate reprezenta, așadar, un adevărat model cultural și uman pentru cei în căutarea unor formule existențiale, într-o societate în care criza economică și socială se grefează pe o aparent nemotivată criză existențială și spirituală.

Pornind, așadar, de la premisa că mitul este cea mai veche manifestare culturală umană, componenta implicită și explicită a oricărui fapt de cultură, considerăm că opera unei personalități eminamente culturale ca cea a Anei Blandiana, nu poate fi pe deplin înțeleasă și receptată fără relevarea dimensiunilor mitice ale operei sale. Faptul că poeta s-a afirmat și s-a format în perioada anilor '60-'70, caracterizați și de redescoperirea și reinterpretarea miturilor, nu face decât să justifice cu atât mai mult demersul nostru hermeneutic. Vom

analiza și releva mecanismele de funcționare ale mitului, atât în legătura sa directă, cât și indirectă cu imaginarul poetic blandian, dar vom încerca și a revela noi semnificații posibile încifrate în cheia simbolică a operei.

Mircea Eliade considera că „*mitul este o realitate culturală extrem de complexă care poate fi abordată și interpretată în perspective multiple și complementare*”. De asemenea, din punctul lui de vedere, mitul este „*o istorie adevărată*”, fiind sacră, exemplară și semnificativă, o revelație primordială (M. Eliade)¹. Mai mult de atât, „*mitul este întotdeauna povestea unei «faceri»*” care, prin valențele sale creative, contribuie direct și indirect, conștient și inconștient la nașterea unei opere și la perpetua renaștere spirituală și artistică a scriitorului. Rememorarea miturilor în cadrul unei opere artistice și reiterarea lor prin fluxul ideatic și lingvistic, reiterează însuși actul primordial al nașterii unei realități – al operei literare, în situația dată. Eliade explică acest proces în felul următor: „*« trăind » miturile, ieșim din timpul profan, cronologic, și pătrundem într-un timp calitativ diferit, un timp „sacru”, deopotrivă primordial și recuperabil la infinit*”² care favorizează actul creator artistic și revelator ontologic. S-ar putea merge chiar mai departe cu ideea, dacă ținem cont și de definiția pe care Jacques Lacarrières o dă mitului, în „*Au coeur de mythologies*”: „*La fabuleuse et mystérieuse histoire de l'homme révélée et narrée par lui-même, telle pourrait être, telle devrait être la définition de tout mythe*”³ („*Mitul ar putea fi și ar trebui definit ca istoria fabuloasă a omului revelată și narată de el însuși*”). Prin urmare, se poate deduce că o operă valoroasă artistic și autentică existențial poate căpăta ea însăși valențe mitologice prin invocarea miturilor în contextul scrierii ca ritual și ca act revelator al esențelor universului.

Primul volum de poezii al Anei Blandiana, *Persoana întâia plural* (1964), are un titlu simbolic ce confirmă afirmația critică conform căreia „*întreaga ei poezie este o perpetua încercare de definire și autentificare a propriei identități*”⁴. Mai mult, Eugen Simion considera că acest titlu sugerează „*identificarea eului poetic cu destinul colectiv*”⁵. Bine-nțeles, din punctul de vedere al cenzurii comuniste, titlul putea fi interpretat ca o identificare a poetei cu ipostaza sa de voce a „conștiinței socialiste a neamului”; dar, în același timp, el ar mai putea fi interpretat și ca identificare a poetei cu destinul istoric al unui neam supus, încă o dată, unor experiențe ontologice definitorii. Ana Blandiana publică acest volum la 22 de ani. Simbolic vorbind, este vârsta independenței și a exuberanței, când ființa își ia în mâini propriul destin și încearcă să-și construiască orgolios, negând tradiția, o formulă existențială proprie, îndrăzneată. Dar aceasta ar fi și vârsta simbolică a poporului român în momentul trecerii prin experiența comunistă. O vârstă reprezentativă pentru devenirea conștiinței civice colective a românilor, bine-nțeles. Din acest punct de vedere, vocea lirică exprimă trăirile și revelațiile unei generații nu doar literare, ci și istorice. Iar în măsura în care aceste experiențe devin reprezentative pentru devenirea conștiinței unui neam, ele se imprimă în inconștientul colectiv. Rolul poetului este ca, prin sensibilitatea sa exacerbată și prin spiritul său vizionar, să înscrie, să încifreze aceste experiențe fundamentale în formule estetice capabile a deveni noi arhetipuri culturale și existențiale. (Aceste formule ar trebui să fie suficient de apropiate de nivelul conștiinței colective pentru ca această să le poată recunoaște și integra, dar totuși superioare ca viziune și stare, pentru a susține evoluția). În acest mod înțelegem noi (pornind de la teoriile lui Mircea Eliade) funcția creativă a miturilor în opera poetică. Astfel, prin invocarea și inserarea unor mituri sau viziuni mitice în corpul unei opere literare, se activează funcția creatoare a „mitului viu”, ce favorizează apariția unor noi imagini arhetipale derivate și a unor noi semnificații.

¹ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, București, 1978, p.6

² Mircea Eliade, *op.cit.*, p 18

³ Jacques Lacarrières, în „*Au coeur de mythologies*”, Gallimard 2002, collection *folio*, p. 11/12

⁴ Iulian Boldea, *Ana Blandiana (monografie)*, Ed. Aula, Brașov, 2000, pg. 9

⁵ Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol.IV, Ed. Cartea Românească, București, 1989, pg. 151

În acest prim volum referințele mitologice se circumscriu unui câmp tematic destul de restrâns. Am identificat o recurență a următoarelor motive literare de origine mitologică greco-latină sau autohtonă: oglinda (v. Narcis), cântul (v. Orfeu), descântecul, arcul (v. Artemis), plecarea iubitului (v. Ulise), așteptarea iubitului (v. Penelopa), roadele (v. Demeter), nimfele, satirii, dansul dionisiac, somnul.

În poemul *Copilărie* apar trei dintre acestea: oglinda, cântul și somnul, dar s-ar mai putea adăuga și arborele cosmic/paradisiac. Oglinda, ca suprafață care reflectă, stă la baza unui simbolism extrem de bogat în ordinea cunoașterii. Aici, eul liric în ipostaza sa adolescentă se privește în oglindă, iar interpretarea imaginii reflectate trădează un efort subtil de autodefinire și autocunoaștere. Eugen Simion constată aici existența unei „mitologii a trupului tânăr”, realizată prin metafore surprinzătoare ca: „claviatura coapselor”, „coșul pieptului de crengi”⁶:

„Din oglindă mă privea un trup firav
Cu claviatura coastelor distinctă,
Inima-apăsa pe clape grav
Și-ncerca să-mpară în oglindă.”⁷

Ce reflectă oglinda? Adevărul, sinceritatea, conținutul inimii și al conștiinței. Oglinda este pusă în relație cu revelarea adevărului și cu puritatea. Adevărul revelat de oglindă poate fi, evident, de ordin superior. Oglinda va fi astfel și instrumentul iluminării. Ea este, într-adevăr, simbolul înțelepciunii și al cunoașterii, este consecința celei mai înalte experiențe spirituale. Ea este un simbol lunar și feminin.⁸

Copacul, aici salcâmul, simbolizează copacului cunoașterii, dar și al iubirii juvenile, deoarece salcâmul este copacul cel mai iubit de copii datorită florilor sale dulci, copii care deveniți adolescenți, îl caută pentru a le oferi protecție și intimitate, ca în celebra poezie eminesciană *Sara pe deal*. S-ar putea intui chiar o posibilă iubire de sine, de tip narcisic, dar mult mai candidă și într-o cheie ludică:

„N-am văzut-o niciodată, dar știam,
Ca-ntr-un joc de-a baba-oarba, că-i ascunsă
(Precum inima salcâmului din geam
Coșul pieptului de crengi o face frunză).”

Oglinda capătă, în strofa a treia, o altă semnificație, căci bătaia inimii este identificată acum cu cântul, cu însăși poezia, iar cunoașterea se realizează în planul creației poetice prin reflectarea în însuși actul creator.

„Mă-ntrebam de unde l-a-nvățat și dacă
E aievea cântu-i uniform,
Și ca nu cumva în somn să tacă,
Mi-era frică seara să adorm.”⁹

Preocuparea pentru definirea relației poet/creator-univers este una dintre principalele caracteristici ale generației literare 60-70, iar în cazul Anei Blandiana se realizează într-o viziune de sorginte blagiană, dar și orfică, prin care ființa intimă a creatorului caută a se pune în armonie cu stihiiile și cu lumile sale interioare nou descoperite. Orfeu apare pretudindeni ca muzicantul prin excelență, care, care cu lira lui potolește stihiiile dezlănțuite ale furtunii, farmecă plantele, animalele, pe oameni și pe zei. „Orfeu se arată a fi un seducător la toate nivelurile cosmosului și psihismului: cer, pământ, ocean, infern, subconștient, conștiință și

⁶ Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol.IV, Ed. Cartea Românească, București, 1989, pg. 152

⁷ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 1

⁸ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1993, vol. II, pg. 369-372

⁹ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 1

supraconștient. Dar el este în stare doar să domolească răul, nu și să-l facă să piară și de aceea moare la rândul său, victimă a propriei incapacități de a-și depăși neputința”¹⁰. Această frică de moarte apare după cum am văzut și în versurile citate. Dar, după părerea criticului Al. Cistelean, evoluția poeziei Anei Blandiana „se cuprinde între temele candorii și temele morții, trecând prin stadiile necesare ale somnului și erosului, într-un act de inițiere.”¹¹

În poezia *Învingători*, apare ipostaza lirică a poetei ca luptătoare și apărătoare a „cetății”. Când spunem „cetății”, ne referim la spațiul unor idealuri civice și morale, pentru apărarea cărora poeta este gata a se arunca în lupta cu arcul împotriva „furtunii de pe câmp”.

*„Fusese furtună pe câmp și anume
Să-nvingem furtuna ieșisem cu arcuri pe câmp.
Învingători ne-ntorceam fluturând peste lume
Cerule senin ca pe-un panaș puțin strâmb.”
Arcul de vișin petrecut peste umăr și eu
Mi-l legănam fericită în rând cu băieții,
Cu demnitate, în urmă, ca pe-un trofeu,
Târam tăcuți pisica moartă a ceții...”¹²*

Această strofă a doua, surprinde printr-o turnură bruscă de registru, realizată prin metafora „pisica moartă a ceții”, ce sugerează probabil moartea idealurilor ce pot fi vâdate, dar nu pot fi prinse, nu pot fi îmblânzite (adică turnate în formă concretă i.e. formula utopică a comunismului). Aceste versuri ar fi probabil o bună ilustrare a ceea ce criticul Al. Cistelean numea „cinismul candorii”¹³

Imaginea poetei cu arcul pe umăr, trimite la mitul lui Artemis, sora geamănă a lui Apollo. Este sălbatica zeiță a naturii, „deopotrivă călăuza de pe potecile castității și leoaica de pe cele ale voluptății”¹⁴. I se aduc jertfe de animale sălbatice sau domestice. Această caracterizare făcută de Jean Chevalier, corespunde atitudinii lirice din poezie, deoarece poeta este aici o luptătoare patimașă a unor idealuri morale, devenind propria jertfă a idealurilor ei. Artemis ar întruchipa pentru anumiți analiști latura pizmașă, dominatoare, castratoare a mamei. Fiarele de care ea se înconjoară sunt instinctele, inerente ființei omenești care trebuie înfrânte pentru a se putea ajunge la acea cetate a celor drepti pe care după spusele lui Homer, o îndrăgea zeița. Un fapt ce ține mai mult de curiozitate sau de coincidență este că numele Dianei, ca variantă mitologică italică a lui Artemis, este probabil preluat din cultul unei divinități celtice continentale al cărei nume seamănă cu al ei, Dé Ana, adică Zeița Ana, mama zeilor și ocrotitoarea artelor. (Ne întrebăm dacă Ana Blandiana știa acest detaliu în momentul scrierii poeziei.) Imaginea poetei înarmată cu un arc, având în fundal un cer senin, amintește și de amazoane, războinicele care se cârmuiesc singure. Luptătoare, vânătorițe, preotese, ele se închină zeiței Artemis. Potrivit lui G. Lanoe-Villene, „amazoanele ar fi în ordine metafizică, un simbol al forțelor psihice stelare ce se rotesc în eter în jurul Paradisului ca să-l păzească. Căii amazoanelor sunt norii ce aleargă în dalbe cete pe cerul azuriu. Păzitoare neînduplecate ale unui Paradis, ele nu sunt poate decât porțile ambigue ale unui cer îndoielnic.”¹⁵

¹⁰ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1993, vol. II, pg. 384-385

¹¹ Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, Ed. Cartea Românească, București, 1987, pg. 145

¹² Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 1,2

¹³ Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, Ed. Cartea Românească, București, 1987, pg. 145

¹⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1993, vol. I, pg. 145

¹⁵ *Ibidem*, pg. 92

În poemele *Descântec de ploaie* și *Dans în ploaie*, poeme de meditație și reverie, apare din nou imaginea poetei, a creatorului ce caută a se pune în armonie cu stihiiile. Domină iar, și mai pregnantă, „candoarea, jubilația simțurilor tinere și caste în fața miracolului vieții și sentimentul de solidaritate cu universul”¹⁶. Al. Cistelean consideră chiar că *Ana Blandiana* tinde să epuizeze alterantivele lirice ale candorii” care „merge de la frenezie senzorială la dezvoltarea dogmatică”, cunoscând atât „inocența creatorului” cât și „criza adolescentină a mirajului”. El observă cum „candoarea se constituie ca un model spiritual, o cale de revelare a misteriozității diafane a lumii, o deschidere a conștiinței spre miracol și taină, dar și ca o normă ordonatoare și modelatoare.”¹⁷

„Lăsați ploaia să mă îmbrățișeze de la tâmpile până la glezne,
Iubiții mei, priviți dansul acesta nou, nou, nou,
Noaptea-și ascunde ca pe-o patimă vântul în bezne,
Dansului meu i-e vântul ecou.” (*Dans în ploaie*)¹⁸

În aceste poezii se poate remarca o dilatare a eului ce rezultă dintr-o frenezie a trăirii, dintr-un elan dionisiac specific blagian. Această dilatare e eului are ca și consecință firească o comuniune cu elementele, o contopire cu stihiiile. Poeta apare aici în ipostaza apropiată unei nimfe.

„Dar lasă-mă atunci când plouă,
Numai atunci când plouă,
Să rostesc magica formulă "Sunt cea mai frumoasă femeie".
Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că plouă
Și-mi stă bine cu franjuria ploii în păr,
Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că-i vânt
Și rochia se zbate disperată să-mi ascundă genunchii” (*Descântec de ploaie*)

Satirii sunt invocați în poemul *Glumă*, ca termeni de comparație ai copacilor ce și-au „rătăcit virilitatea”, „caricaturi hilare/ Ale îmbătătoarei păduri”¹⁹, simboluri ale degradării intelectuale și morale în vremuri obscure, în care valorile sunt răsturnate.

Și ipostaza feminină mult mai domestică, dar totuși demnă și seducătoare a unei *Penelope* ce-l așteaptă pe *Ulise* se ntâlnește în această poezie:

„Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că tu
Ești departe plecat și eu te aștept,
Și tu știi că te-aștept,
Sunt cea mai frumoasă femeie și știu să aștept
Și totuși aștept.”²⁰

Surprinzătoare este schimbarea de perspectivă din poezia *Cântec de miner tânăr*, unde eul liric comunică din perspectiva unui *Ulise* ce plutește pe „ape mari albastre” și se adresează iubitei care îl așteaptă, iar astfel îi garantează întoarcerea. Este vorba, bine-nțeles, de cunoașterea ce are loc prin călătoria inițiată, interioară, și cea prin iubire, ambele implicând însă trecerea îngrijorătoare a timpului.

„Azi m-am pierdut, iubito, prin straturi mari de timp
De pe obraz tu șterge-mi, iubito, anii bine,
Mi se părea-n milenii cu tine că mă plimb,
Dar m-ai strigat - și glasul ți-ajunse greu la mine

¹⁶ Eugen Simion, *Scritori români de azi*, vol.IV, Ed. Cartea Românească, București, 1989, pg. 151

¹⁷ Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, Ed. Cartea Românească, București, 1987, pg. 143

¹⁸ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 6

¹⁹ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 6

²⁰ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 2

Și m-am speriat că n-o să-ajung la timp,
 Și-am prins să-mping mormanele de timp
 Spre viitor - și iată-mă la tine.”²¹

Poemul *Recoltă* reflectă observația critică cum că „drumul parcurs de poezia Anei Blandiana pornește de la beatitudinea senzorială și sfârșește în cea a reintegrării în ritmurile cosmice, în elementar.”²² Elementul pământ se contopește aici armonios cu cerul în privirile fascinate ale poetei, care, asemenea unui copil în inocența sa, percepe lumea ”răsturnat”, căci candoarea are nu doar virtuți revelatoare, cât și modelatoare. Până și Zeița Demetra ar fi sedusă de această poezie, adevărată odă neo-expresionistă închinată roadelor pământului:

„Cerule începe din creștetul spicelor,
 Si atunci când sub secerătoare
 Spicele se vor frânge cu duioșie, căzând,
 Va părea doar că se apleacă atente să pună
 Vasul cu cer pe pământ.”²³

În concluzie, așadar, așa cum am putut observa, mitologicul hrănește literatura asemeni unei seve originare al cărei flux, nevăzut uneori, îmbogățește textul cu semnificații mai mult sau mai puțin surprinzătoare. Experiențele individuale proiectate la o anumită scară de generalitate se transformă în experiențe culturale încifrate sub forma unor arhetipuri ce determină experiența scriiturii în mod conștient sau inconștient. Actul scriiturii individualizează această zestre culturală și o îmbogățește, iar cu cât actul lecturii o recrează și o re-recrează cu fiecare re-lectura, filonul mitologic este amplificat. Poezia Anei Blandiana reușește să preia elemente mitologice clasice, pe care le reinventează într-o manieră originală, specifică sensibilității artistice moderne românești, consacrand, astfel, încă o dată, poezia ca mit creator.

BIBLIOGRAFIE

I. BIBLIOGRAFIA OPEREI

1. Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989

II. BIBLIOGRAFIA TEMATICĂ

1. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1993
2. Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, București, 1978, p.6
3. Jacques Lacarrière, în "*Au coeur de mythologies*", Gallimard 2002
4. G. Popa-Lisseanu, *Mitologia greco-romană*, vol I, II, Ed. Vestala, București, 2010
5. G. Bachelard, *Poetica reverie*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005

III. BIBLIOGRAFIA CRITICĂ

1. Iulian Boldea, *Ana Blandiana (monografie)*, Ed. Aula, Brașov, 2000

²¹ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg. 2

²² Al. Cisteleanu, *Poezie și livresc*, Ed. Cartea Românească, București, 1987, pg. 144

²³ Ana Blandiana, *Poezii*, Ed. Minerva, BPT, București, 1989, pg.5

2. Cistelean, Alexandru, *Poezie și livresc*, Ed. Cartea Românească, București, 1987
3. Manolescu, N., *Ana Blandiana în Literatura romana postbelica (Lista lui Manolescu)*, vol. I Poezia, Editura Aula, 2002
4. Martin, Mircea, *Generație și creație*, E.P.L, București, 1969
5. Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol.IV, Ed. Cartea Românească, București, 1989
6. Ulici, Laurențiu, *Literatura română contemporană*, Ed. Eminescu, București, 1995